

nevah o vzročnopolledičnih relacijah, ki naj bile odgovorne za premik v historiografiji, splošni zgodovini in znanosti. Ob takih domnevah pa bi bilo potrebno postaviti močne protiargumente, ki domneve izbrišejo, ne pa tvorijo nove.

Greenblatt je najbrž želel prikazati še eno plat zgodovinskosti in izpostaviti pomembnost teksta, ki še ni bil deležen velikega števila znanstvenih obravnav in ki naj bi močno vplival na določeno znanstveno formulo v preteklosti, hkrati pa 'Swerve' doseže nasprotno, in sicer ne vzpostavi prostora za analogijo med Lukrecijem, vplivom epikurejske filozofije in spremembe mišljenja v enem pomembnejših obdobjev evropske (in svetovne) zgodovine.

Erik Toth

ZGODOVINA OTROŠTVA, Ljubljana, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2012, 746 str., ilustr.

Pred štiridesetimi leti je Andrej Inkret v uvodniku prve knjige zgodovine otroštva na Slovenskem avtorice Alenke Puhar zapisal, da je bil eden izmed glavnih razlogov za brezbržnost raziskovanja otrok v zgodovini "vsesplošno prepričanje, da otrok ni subjekt". Otroci niso bili zanimivi za preučevanje, saj niso bili pojmovani kot "ljudje s svojo voljo in odgovornostjo", kaj šele, da bi bili zmožni dejanj, s katerimi bi se lahko zapisali v zgodovinski spomin. Po prevodu knjige Philippa Arièsa, monografiji Alenke Puhar, ki zavzemata čas od zgodnjega novega veka pa vse do vstopa v dvajseto stoletje, ter po seriji številnih prispevkov v raznih priznanih znanstvenih kot tudi poljudnih revijah je slovensko zgodovinopisje dobilo zbornik o zgodovini otroštva. Po zborniku o zgodovini turizma ter zgodovini žensk gre za tretji zbornik v nizu "netipično" tematsko obarvanih preučevanj slovenskih zgodovinarjev. Preučevanje in raziskovanje zgodovine otroštva v slovenskem zgodovinskem polju ni veljalo za primarno temo; bolj so se mu posvečale druge družboslovno-humanistične vede, med katerimi je v veliki meri izstopala etnologija – zbornik se ugotovitvam in pristopom te smeri ni izognil. Izpuščeni niso niti prispevki avtorjev, katerih raziskovanje ni primarno zgodovinopisne narave – umetnostnih in literarnih zgodovinarjev, pravnikov, antropologov, sociologov – vsak izmed njih je položil svoj kamenček v mozaik že tako mikrozgodovinskih prispevkov. Zanimanje za raziskovanje in preučevanje zgodovine otroštva in koncepta otroštva kot takega je v Evropi po delu Philippa Arièsa na še največje zanimanje naletelo v angleško govorečem okolju; dela britanskih avtorjev in avtoric so slovenskim raziskovalcem in raziskovalkam nudila dostojen vpogled in zgled pri oblikovanju metodološkega pristopa. Skozi prispevke avtorji in avtorice želijo prikazati (determinirano) odsotnost otrok, za katero so bili "odgovorni" starši ali drugi skrbniki, razpeti med vero in ideologijami, ki so prepajale družbena okolja. Naloga omenjenih je bila vzgoja otrok v duhu časa, kjer bodo lahko ponos tako njim kot sami družbi – ta naj bi jih videla kot lastno nagrado s presežkom, saj bi jo otrok nato lahko kot odrasel človek tudi sooblikoval oz. dopolnjeval. Otrokovno odraščanje je bilo razumljeno zgolj kot prehod v odraslo osebo po normativih, ki jih je strogo narekovala

družba. Otrok je predstavljal tistega, ki ne govori, nima govora, ga še ne obvlada, ali pa tisti, ki nima pravice govoriti. Njegova pot je bila vedno skrbno načrtovana – od igrač, šolske obleke, bontona in knjig ali dela na polju. Analiza odnosa do otrok ter način vzgoje lahko vsaj delno slikovito prikažeta družbene, še bolj pa socialne razmere nekega časa. Zgodovina ni le zgodovina odraslih. Z današnjega vidika v dobi otroštva marsikateremu otroku v preteklosti ni bilo prizanešeno – dobo je zaznamovala bodisi bolezen, smrt staršev, bratov in sester ali času primerna vzgojna kazen. Verjelo se je, da hude življenjske preizkušnje otroka le krepijo. Disciplina, trda vzgoja, težke preizkušnje so vodile otroka v zgledno, odporno odraslo osebo. Predvsem otroci nižjih socialnih okolij so se morali s trdoto življenja soočiti že zelo zgodaj. Starši ali drugi njihovi skrbniki so bili mnenja, da je delo otroku v korist, zato pri tem nikakor ne more priti do zlorabe. S pomočjo odraslim pri delu se je otrok priučil vsega, kar je od njega zahtevalo družinsko okolje za preživetje. To je pomenilo, da je preskočil večino etap mladosti, ki so v sodobni družbi že bolj kot ne samoumevne. Prizanesljivejši, predvsem pa v veliki meri ključni so bili do otrok pravni akti – z njimi povezani normativi so se skozi čas spreminjali, se bodisi zaostrovali ali milili, jim odpirali, predvsem revnejšim, pot v boljše življenjsko okolje in privzgojili spoštovanje do staršev in starih staršev. Skozi pravne akte se otrok zgodovini pravzaprav predstavi – le-ti staršem ali drugim skrbnikom narekujejo postavitev trdnih temeljev za prihodnost; očetu podeljujejo avtoriteto, materi skrb za fizično vzgojo. Terezijansko-jožefinske reforme v aktih otroka ovrednotijo in mu načrtajo naloge, ki jih je dolžan storiti za boljše, preskrbljeno, predvsem pa mirno in spokojno življenje. Državljanški

zakoniki na prehodu iz razsvetljenega v romantično stoletje "malim odraslim" jasneje zarišejo etape – dotlej so bili otroci le otroci na poti do odraslosti. V zborniku so v ospredje postavljeni tudi prispevki, ki obravnavajo skozi stoletja zelo tabuizirane teme – prva izmed njih je spolna vzgoja otrok. Spolna morala se je napajala preko zatiranja vpogleda mladih v ta "prepovedani" svet. Pred- ali nezakonski otroci so bili moralno kot tudi socialno, predvsem pa ekonomsko breme. V zadnjih dveh desetletjih je poraslo število razprav o "manjših" družbenih subjektih oz. njihovem odnosu s političnimi diskurzi, ideologijami (prednjači nacionalizem). Otrok v le-teh ni igral zgolj obrobne vloge. Izvajalci ideologij so se vloge otrok znotraj njih dobro zavedali. Otrokom je morala biti ideologija položena v zibelko, prisotna pri izgovarjanju otrokovih prvih besed, zapisov, oblek, dejanj. "Kdor vodi

mladino, obvladuje prihodnost," je bil neštetokrat ponovljen slogan "ideološkega" 20. stoletja. Kako pomembno je bilo otroštvo za ideologije, kažejo številne šolske reforme, s katerimi so pri mlajši populaciji spodbujali dojemljivost za ključne koncepte v odnosu do drugačne rase, vere ter prepričanja. Razumljivo je, da se mlajšega človeka, "tabulo raso", veliko lažje (pre)vzgoji. Otroci so ideologije spoznavali tudi s temačnejše plati – travmatični dogodki, v prvi vrsti izkušnja koncentracijskega taborišča, so na njih puščali trajne brazgotine; zlasti če niso imeli sreče malega Juda Jozuea iz italijanskega filma *La vita è bella* (Življenje je lepo). Pričevanja otrok iz vojnega časa dajejo zgodovini takega obdobja drugačen pridih – pričarajo nam otroški duh časa, ki je odraslim očem neviden, nerazumljiv. Tisto vojno, ki jo je odrasli potlačil, je otrok zilil v risbico, zraven pa – komaj večš pisanja – opisal dogodek, ki se mu je najbolj vtisnil v spomin. Če je slovensko povojno zgodovinopisje bežno poznalo izkušnje otrok žrtev nacizma in fašizma, nekaj člankov v zborniku oriše življenje otrok žrtev povojnega nasilja ali komunističnega režima. Prevzgoja otrok v povojnem času je bila, kot kaže, povsem običajna, saj so otroci navkljub "omadeževanosti" staršev veljali za nedolžna bitja in ne za žrtve "nespametnih" početij svojih skrbnikov. Portret Karla Hummla mlajšega izpod slikarskega čopiča Matevža Langusa, cenjenega portretista predmarčne dobe, na naslovnici zbornika prikazuje takrat že nekaj stoletij staro dojemanje otroka in otroštva; mali Karl je naslikan v preprosti, dekliško krojeni obleki, z miniaturnim konjičem v levi in bičem v desni roki, njegov rahlo rdečelični obraz (po)polnega obrisa z nezaupljivo zamišljenim izrazom bolj spominja na starko kot pa na bitjece, ki je šele dodobra pričelo svojo izkustev polno življenjsko pot. Predmeta v njegovih rokah nakazujeta otrokovo prihodnost – okušanje "slasti" življenja odraslih ljudi. Zbornik zgodovine otroštva zapolnjuje eno izmed vrzeli slovenskega zgodovinopisja, kar je tudi posledica novejših zgodovinopisnih usmeritev; predstavi številne kompleksne metodološke pristope drugih družboslovnih ved in tem doda še nekatere svoje. Z gotovostjo pa bi lahko trdili, da je zbornik, kljub nekaterim še vedno ali na novo odprtim vprašanjem, zgodovinarjem idealna priložnost za vpogled v polje svojega raziskovanja z drugega, nekoliko otroško obarvanega zornega kota.

Blaž Javornik

Paolo Leone: I CAMPI DEI VINTI. CIVILI E MILITARI NEI CAMPI DI CONCENTRAMENTO ALLEATI IN ITALIA (1943–1946). Siena, Edizioni Cantagalli, 2012, 197 str.

V zadnjih dvajsetih letih so postale objave na temo vojnega ujetništva v času druge svetovne vojne zelo razširjene in tematsko zelo raznolike. Segajo od spominske do znanstvene literature in zajemajo dela tako zgodovinarjev kot antropologov, psihologov, pravnikov in drugih strokovnjakov. Vojno ujetništvo je pravzaprav tema, ki se še dolgo ne bo izčrpala, saj odpira množico problemov, ki so nanj vplivali. Posebna zgodba so objave o ujetnikih iz vrst poražencev druge svetovne vojne, predvsem fašistične Italije in nacistične Nemčije. Diskurz o usodi nemškega naroda, tako vojakov kot civilistov, je velik razmah dosegel v 90-ih letih. Raziskave o odnosu zmagovitih zaveznic do poražene